

Les últimes lletres

Recreació d'un passat entre esplendorós i tràgic

PLANAS, Sílvia

Les filles de Sara:

Dones jueves de la Girona medieval

CCG Edicions.

Girona, octubre del 2001.

És sabut que la història l'escriuen els vencedors. Així doncs, en la història dels pobles que han forjat el nostre país els jueus ho tenen malament per presentar la crònica del seu periple per aquestes terres des del seu punt de vista. Igualment, també es fa difícil conèixer la història dels nostres avantpassats dones, les quals, avui encara menystingudes en determinats àmbits, en èpoques més reculades, com l'edat mitjana, eren postergades a un dolorós segon terme social. Tenint en compte aquestes premisses, la publicació de *Les filles de Sara* esdevé una notícia d'interès remarcable. No només perquè posa a l'abast del públic interessat en la Catalunya i la Girona jueva nombroses dades sobre aspectes de l'entorn vital quotidià de les gironines i gironins d'abans de l'expulsió d'aquest poble de la Península, sinó perquè l'autora, partint d'una documentació històrica absolutament fidedigna, sap incorporar al seu text un punt de ficció per farcir la migradesa de dades que, lamentablement, tenim de les dones de la Girona jueva. Val a dir que la tria dels textos aportats per l'autora és evident que implica una prolongada, meticulosa i aprofundida recerca de nombrosos arxius duts a terme per una estudiosa d'indubtable solvència acadèmica com Sílvia Planas i Marcé (Campodonat, 1965). Llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona, va ampliar els seus coneixements d'història medieval a Tolosa (un dels centres de més prestigi en aquest camp de la historiografia), i des de fa anys dirigeix l'Institut d'Estudis Nahmànides, un dels motors del renom internacional que ha anat adquirint darrerament el Call de la capital gironina.

Bé, sobre l'estructura del llibre cal dir que descansa sobre vuit capítols, cadascun centrat en un context vital paradigmàtic de com vivien les dones jueves en la Girona medieval. Planas retrata com devien viure, per exemple, una jueva amb empena pels negocis en l'apogeu del Call gironí, o bé com ho devia fer una de les darreres seguidores

del judaisme en el capvespre de la presència jueva a la ciutat. Per acabar, voldria apuntar que potser l'autora l'hauria encertat més si hagués tractat més les recreacions de ficció, que trobo que s'aconsegueixen deslligar massa poc dels documents que les inspiren, cosa que fa que tinguin menys justificació de la que haurien pogut tenir. En definitiva, però, Planas ha escrit un llibre marcadament interessant.

Josep Agustí

Els viatges secrets de les paraules

COMADIRA, Narcís.

L'ànima dels poetes.

Ara Llibres.

Barcelona, 2002. 174 p.

L'ànima dels poetes és i no és un recull d'articles publicats a *El País*. Ho és segons el pròleg que encapçala el volum, però jo no m'ho acabo de creure, i prefereixo situar aquest llibre entre aquell gènere híbrid, barreja d'autobiografia, ficció i pensament que ha donat resultats tan magnífics com les obres del recent premi Nobel Imre Kertész i les de W. G. Sebald.

La introducció del volum ens explica que *L'ànima dels poetes* és un recull d'articles publicat per la voluntat de l'editor. Això suposadament ho escriu Narcís Comadira, però podria ben ser que es tractés d'una versió refinada d'aquell recurs metafíctici que tantes vegades s'ha utilitzat per justificar la publicació d'un text de ficció: presentar l'autor real com un simple compilador o editor dels textos i atribuir l'autoria de l'obra a un altre.

L'ànima dels poetes, doncs, accepta ser llegit sense gaires dificultats com un text de ficció en el qual Narcís Comadira crea un personatge anomenat Narcís Comadira. Un dels temes d'aquesta història, com en tantes obres contemporànies, és la relació entre la identitat pròpia i l'alteritat. En la primera part del recull, el personatge, que es passeja per Girona, París i diversos indrets d'Anglaterra, relaciona constantment el temps atmosfèric i la natura amb la poesia. Tot això sembla dispers fins que, a poc a poc, es va definint el sentit d'aquestes observacions. A la pàgina 50, per

exemple, se'ns dona una pista molt important: «Com tantes altres coses, l'autèntica fira de Santa Llúcia només existeix als llibres». El que ens diu aquesta frase, bàsicament, és que tota vivència és narració. I que, conseqüentment, tota vivència transformada conscientment en narració —això que a vegades en diem literatura— és més real que no pas la pròpia vivència biogràfica que l'ha originat. La vida, doncs, s'interpreta com un text que, ocasionalment, es posa per escrit. I aquest escrit, lluny de ser una mena de reflex incomplet i vague d'allò que un dia va passar, és de fet l'única narració dels fets que quedarà.

Aquest viatge per les estacions, els mesos i les festes populars a través dels versos dels poetes és pluralista perquè contraposa diverses narracions, diferents punts de vista sobre els fenòmens descrits. Comadira, fent-se acompanyar de Carner, Maragall, Goethe, Sagarra, R. S. Thomas o Verdaguer, entre d'altres, incorpora a la seva narració personal els punts de vista d'altres narradors. I si un dels temes importants és el de la *ficionalització* de la pròpia experiència, no és estrany que també hi aparegui el tema de la llengua, l'objecte que permet la ficció. Així, Nadal es presenta com la destrucció de Babel: «Per Nadal, totes les llengües es fonen en un sol llenguatge, tots els discursos

en un sol sentit, tots els mots en una sola Paraula. Nadal és la festa del llenguatge». En la literatura, però, el llenguatge a vegades s'ha allunyat molt d'aquesta unitat i ha quedat malmès, escindit entre la forma i el fons: «S'ha substituït la consistència per la comunicació. La forma s'ha arraconat, i no m'estic referint a les fórmules tradicionals, sinó al lligam profund entre llengua i sentit».

La primera part del llibre relaciona les vivències espaciotemporals de Comadira amb els versos dels seus poetes preferits. A la segona part, en canvi, el protagonista viatja pels dominis físics d'aquests poetes, i així visita, per exemple, la casa de Victor Hugo, La Huerta de San Vicente de Lorca i la biblioteca de Leopardi. El contrast entre aquestes dues parts, en les quals passem dels versos dels poetes utilitzats per descriure la quotidianitat a la descripció de la quotidianitat d'aquests poetes a través dels seus hàbitats, es posa de manifest al text *Ravenna*, posat intencionadament a manera d'epíleg. Se'ns hi diu: «el seu text [de Josep Pla] sobre Ravenna a *Les escales de Llevant* és tan intensament inspirat que qualsevol intent d'acostar-s'hi no pot conduir sinó al fracàs». Aquest fracàs, però, ¿quin és? El d'acostar-se a Ravenna després d'haver llegit el text de Pla, el de llegir el text de Pla després d'haver visitat Ravenna o el d'intentar imitar la descripció de Pla? Ficció i experiència juguen al gat i la rata, i no se sap qui és el gat, qui la rata, i ni tan sols si el gat s'ha disfressat de rata.

L'ànima dels poetes té prou unitat d'estil i de contingut per fer-ne una lectura que vagi més enllà de l'article independent. Particularment, m'he divertit molt buscant aquells fragments que donen pistes sobre com Comadira relaciona el viatge —ja sigui real o literari— amb la seva personalitat i la d'altres escriptors, i com això afecta la manera de pensar i d'escriure. És un tema que a penes es pot esbossar en aquesta breu ressenya, però que és una mostra de la complexitat dels temes que es poden trobar al llibre. Sobre les característiques de la prosa de Narcís Comadira no cal dir-ne res, perquè el lector segurament ja les coneixerà. I si no les coneix, el mateix autor les explica amb poques paraules: «Visió i llengua es confabulen amb el to i, deixant-se informar per aquest to, recollint aquella saviesa, desemboquen en l'esclat d'un vers, en la meravella de sentit d'un poema». De fet, aquesta citació fa referència a Carner, però em sembla perfectament just aplicar-la també a la prosa de Narcís Comadira.